

દેશમાં લોકસભાની બેઠકો વધારવાનો મુદ્દો મોટું રાજકીય ઘમાસાણ ઉભું કરશે

ભારતના રાજકારણમાં આગામી દિવસોમાં જે મોટું રાજકીય ઘમાસાણ થશે તે લોકસભામાં બેઠકોમાં વધારા મુદ્દે થશે. હાલમાં લોકસભાની 543 બેઠકો છે અને હવે કેન્દ્રની ભાજપ સરકાર આ બેઠકોમાં વધારો કરીને તેને 850 કે તેથી વધુ કરવા માંગે છે. ભારતમાં છેલ્લે 1976 માં (1971 ની વસ્તી ગણતરીના આધારે) લોકસભાની બેઠકોની સંખ્યામાં છેલ્લે મોટો વધારો થયો હતો, જે બાદ 1977ની ચૂંટણીમાં અમલમાં આવ્યો. હવે 2026માં નવી વસતી ગણતરી થવાની છે. જેના આંકડા 2027માં

બહેર કરવામાં આવશે અને તેના આધારે લોકસભાની બેઠકોનું નવું સીમાંકન કરવામાં આવશે. બંને શકે છે કે આગામી વર્ષ 2029ની લોકસભાની ચૂંટણીમાં આ નવી લોકસભાની બેઠકો પર ચૂંટણી લડવામાં આવે. હાલમાં જે નવું સંસદ ભવન બનાવવામાં આવ્યું છે. તેમાં 888 સાંસદો બેસી શકે તેટલી વ્યવસ્થા કરવામાં આવી છે. એટલે કે નવા ગૃહમાં જગ્યા પૂરતી વધારો કરવામાં આવશે. બેઠકોની વધારાના મુદ્દે ભાજપ અને કોંગ્રેસ સહિતના રાજકીય પક્ષો વચ્ચે લડાઈ શરૂ થઈ ચૂકી છે અને

તેમાં પણ સૌથી મોટો મુદ્દો દક્ષિણ ભારતના રાજ્યોમાં લોકસભાની બેઠકોનો વધારો અને ઉત્તર ભારતના રાજ્યોમાં લોકસભાની બેઠકોના વધારાના વધુ અંતરને કારણે ઉભો થયો છે. કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા લોકસભામાં એપ્રિલ માસમાં ૧ બેઠકો (131મો સુધારો) બિલ, 2026 સુધી કરવામાં આવ્યો છે. આ બિલ મંજૂર થયા બાદ નવું સીમાંકન કરવામાં આવશે. જેમાં જ્યાં વસતી વધુ પ્રમાણમાં વધી છે ત્યાં લોકસભાની બેઠકો વધશે.

આ નવા સીમાંકનમાં સૌથી વધુ બેઠકોનો વધારો ઉત્તર પ્રદેશ, બિહાર, મહારાષ્ટ્ર, અને પશ્ચિમ બંગાળ જેવા વસ્તી ઘરાવતા રાજ્યોમાં જોવા મળી શકે છે. હાલમાં અંદાજ પ્રમાણે સુપ્રીમ હાલમાં જે લોકસભાની 80 બેઠકો છે તેમાં વધારો થઈને તે 120 થઈ શકે છે. જ્યારે ગુજરાતમાં પણ લોકસભાની હાલની 26 બેઠકો વધીને 39 થવાની શક્યતા છે. લોકસભામાં મહિલાઓ માટે 33

ટકા બેઠકો અનામત રાખવા માટે બેઠકોમાં આવી છે ત્યારે આ નવી બેઠકોનો લાભ મહિલાઓને સૌથી વધુ મળશે. હાલમાં સીટોમાં વધારાનું ડ્રાફ્ટ બિલ સાંસદો સાથે શેર કરવામાં આવ્યું છે. પ્રતાપ મુખર્જી, 850 માંથી 815 બેઠકો રાજ્યોને અને 35 બેઠકો કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોને આપવામાં આવશે. આ પ્રસ્તાવને લાગુ કરવા માટે બંધારણના અનુચ્છેદ 81 માં સુધારો કરવામાં આવશે. આ માટે 16 એપ્રિલથી સંસદનું ત્રણ દિવસનું વિશેષ સત્ર બોલાવવામાં આવ્યું છે. તેમાં મહિલા અનામત બિલ પર પણ ચર્ચા થશે. બેંકે, આ બિલનો વ્યાપક વિરોધ શરૂ થયો છે. દક્ષિણ ભારતના રાજ્યો દ્વારા એવો મુદ્દો સ્પષ્ટ કરાયો છે કે કેન્દ્ર સરકારની વસતી વધારા પર નિયંત્રણની નીતિનું અમે પાલન કર્યું અને તેને કારણે અમારી વસતી વધી નથી. તેની સખ અમને માવવાની હોય તો અમારો વિરોધ

કરવો પડે તેમ છે. તેવાંગણાના મુખ્યમંત્રી એ રેવંત રેડ્ડીએ કહ્યું છે કે, બે બેઠકો પ્રમાણના આધારે વધારવામાં આવશે, તો દક્ષિણી રાજ્યોમાં મહિલાઓ, SC અને ST સમુદાયોને નુકસાન થઈ શકે છે. આ પગલું દક્ષિણી રાજ્યોની રાજકીય તકાત ઘટાડવાનું પડવંત્ર હોઈ શકે છે. રાજ્યસભા સાંસદ કપિલ સિંઘે કહ્યું કે સરકાર આ પગલું 2029ની લોકસભા ચૂંટણીમાં રાજકીય લાભ લેવાના ઉદ્દેશ્યથી લાવી રહી છે. બે સરકાર મહિલાઓને 33% અનામત આપવા માંગે છે, તો તે હાલની 543 બેઠકોમાં ૧ લાગુ કરી શકાય છે. બેઠકો વધવાથી ઉત્તર ભારતને વધુ ફાયદો થશે. સુપ્રીમ બેઠકો 120 થવાની સાથે મહારાષ્ટ્રમાં મહિલાઓ માટે 24 બેઠકો અનામત થઈ જશે. અહીં લોકસભાની બેઠકો 48 થી વધીને 72 થઈ જશે. બિહારમાં પણ મહિલા બેઠકોની સંખ્યા 20 થઈ શકે છે. અહીં કુલ

બેઠકો 40 થી 60 સુધી પહોંચી શકે છે. એમપીમાં 15 મહિલા અનામત બેઠકો વધી શકે છે. તમિલનાડુમાં 20 અને દિલ્હીમાં 4 એટલે કે મહિલા બેઠકો હશે. ઝારખંડમાં 7 મહિલા અનામત બેઠકો વધવાનો અંદાજ છે. લોકસભાની બેઠકો વધારવા માટેની આ કવાયત આગામી દિવસોમાં વધુ વિવાદી બને તેવા અંદાજ મળી રહ્યા છે. કેન્દ્રની ભાજપ સરકાર મહિલા અનામતના નામે એવી રીતે સીટો વધારવા માંગે છે કે જે રાજ્યોમાં તેમનું વર્ચસ્વ છે તે રાજ્યોમાં લોકસભાની બેઠકો વધુ વધી કે જેથી તેમને ફાયદો થાય. જ્યારે દક્ષિણના રાજ્યોમાં ભાજપનું વર્ચસ્વ નથી. જેને કારણે વિપક્ષોને નુકસાન થાય તેમ છે. આગામી દિવસોમાં લોકસભામાં બેઠકો વધારવાના બિલ પર ચર્ચાઓ થશે અને બાદમાં તે મંજૂર થશે કે કેમ? તે સમય કહેશે પરંતુ ત્યાં સુધીમાં દેશમાં મોટી રાજકીય લડાઈ ચાલશે તે ચોક્કસ છે.

ક્રમોસમી વરસાદથી ગુજરાતના કેસર અને હાફૂસ ફેરીનાં પાકને વ્યાપક નુકસાન: ખેડૂતો તરફથી સરકાર પાસે અપેક્ષાઓ

વાતાવરણના ફેરફારે ગુજરાતની કૃષિને ભારે અસર કરી છે. અરબી સમુદ્રનું ગરમ થવું, વૈશ્વિક ઉષ્ણતા વધારો અને અનિયમિત વરસાદની તરાહ અથવા પેટનું ચોમાસુ અને રવિ પાકોને અસર કરી છે. ગુજરાતમાં માર્ચ-એપ્રિલ ૨૦૨૬માં અસમયના વરસાદ અને તોફાનોની આગાહીઓ આવી રહી છે. આ વરસાદ પાસ કરીને બાગાયત પાકો - આંબા, ચીકુ, કેળ વગેરેને જોખમમાં મૂકી રહ્યો છે. ખેડૂતના મોંમાં આવેલ કોળિયો ઝૂંટવાઈ અને તેવી પરિસ્થિતિ ઊભી થઈ છે. કેસર ગિરનારના પહાડી વિસ્તારોમાં તેમજ ગીર, સોમનાથ, વંથલી તેમજ કચ્છના કેટલાક વિસ્તારોમાં પ્રખ્યાત છે, જ્યારે અલ્કોન્સો દક્ષિણ ગુજરાતમાં વધુ પાકે છે. આ બંને જાતોનું ઉત્પાદન રાજ્યની અર્થવ્યવસ્થા અને નિકાસમાં મહત્વનું યોગદાન આપે છે. પરંતુ કસમયના વરસાદે આ પાકોને ભારે નુકસાન પહોંચાડ્યું છે. જૂનાગઢના મંદેરડા વિસ્તારમાં કેસર આંબાના ૯૦% પાકનો વિનાશ થયો એમ કહેવાય છે. દક્ષિણ

ગુજરાતમાં હાફૂસ અને કેસરમાં ૩૦થી ૪૦% સુધીનું નુકસાન નોંધાયું. કેસર આંબામાં મીઠાશ અને રંગની ખાસિયત છે, પરંતુ વરસાદથી તેની સુગંધ અને ટેક્ચર ઘટી છે. અલ્કોન્સોની પાતળી છાલ વરસાદમાં વધુ અસરગ્રસ્ત થાય છે, જેના કારણે ફળો બજારમાં વેચી શકાતાં નથી. દક્ષિણ ગુજરાતમાં કેરીના વેપારનું ટર્નઓવર આશરે ૫૦૦ કરોડ રૂપિયા છે. કસમયના વરસાદથી આ વેપાર જોખમમાં છે. હોર્ટિકલ્ચરમાં માત્ર કેરી જ નહીં, ચીકુ, કેળ, પપૈયા અને અન્ય ફળો પણ અસરગ્રસ્ત થાય છે. પરંતુ હાફૂસ અને કેસર ગુજરાતની શ્રાન્ધ પ્રખ્યાત છે, જે દેશભર અને વિદેશમાં પ્રખ્યાત છે. આ પાકોનું નુકસાન ખેડૂતોની આવકને અસર કરે છે અને બજારમાં પાકી રીના ભાવ વધારે છે અને કસમયે પડી ગયેલ ફળોનાં ભાવ ઘટાડે છે. ક્રમોસમી વરસાદને કારણે કેસરના ભાવમાં ૪૦૦ રૂપિયાનો ઘટાડો અને રાજપુરીમાં ૨૦૦ રૂપિયાનો ઘટાડો જોવા મળ્યો છે. આ નુકસાનની અસર માત્ર ટૂંકા ગણાવી ખોટ નથી. ખેડૂતો કરજમાં રૂબી જાય છે, બેંક વ્યાજ વધે છે

અને પરિવારોનું જીવન અસરગ્રસ્ત થાય છે. કેરીના પાકને નુકસાનથી પરિવહન, પેકિંગ, પ્રોસેસિંગ અને નિકાસ ઉદ્યોગો પણ પ્રભાવિત થાય છે. ખેડૂતો તરફથી ગુજરાત સરકાર પાસે આ બાબતે કેટલીક અપેક્ષાઓ છે. પહેલી અને સૌથી મહત્વની અપેક્ષા છે નુકસાનનો ત્વરિત સર્વે અને વાસ્તવિક વળતર. હોર્ટિકલ્ચર વિભાગે મલકાસ, નવસારી, સુરત, ભરૂચ અને જુનાગઢમાં સર્વે શરૂ કર્યાં છે, પરંતુ ખેડૂતોની માંગ છે કે પંચનામાં ત્વરિત થયા જેથી પુરાવા નાશ ન પામે. વળતર પ્રતિ હેક્ટર અથવા પ્રતિ વૃક્ષ આધારિત હોવું જોઈએ અને વાસ્તવિક નુકસાન કરતાં વધુ હોવું જોઈએ. ૨૦૨૫માં કસમયના વરસાદ માટે સરકારે રાહત પેકેજ આપ્યું હતું, પરંતુ હોર્ટિકલ્ચર પાકો માટે વિશેષ સમજદારી સાથેનું પેકેજ જોઈએ. સરકારે પાક વીમા યોજનાને (પીએમએફબીવાય અને રાજ્ય સ્તરની ઓસરનાઓ) હોર્ટિકલ્ચર માટે વધુ અસરકારક બનાવવી જોઈએ. આંબાના બગીચાઓ માટે વીમા કવર વધારવું અને ક્લેઈમ ત્વરિત મંજૂર કરવા. ત્રીજી અપેક્ષા

છે પુનઃવાવેતર અને બગીચા પુનઃસ્થાપન માટે સબસિડી અને સંદર્ભ પાસેથી માહિતી સંકલિત કરી નુકસાન પછી નવા રોપા, ડ્રાફ્ટિંગ અને ખાતર માટે સહાય આપવી. હવામાન આગાહી અને વેતવણી વ્યવસ્થાને મજબૂત કરવી જોઈએ. મોબાઈલ એપ, એસએમએસ

કૃષિ યુનિવર્સિટીને આ માટે સરકારે વધુ ફંડ આપવું જોઈએ. ખેડૂતોની એવી પણ માંગ છે કે બજાર સપોર્ટ મળવો જોઈએ. સરકારે અલ્કોન્સો (હાફૂસ) અને કેસરના ન્યૂનતમ આંધાર ભાવ વ્યવસ્થાને મજબૂત કરવી જોઈએ. સીધી ખરીદી શરૂ કરવી. પલ્ચ

આંબાના બગીચાનું રક્ષણ કેવી રીતે કરવું, ડ્રેનેજ સુધારવું, પ્લાસ્ટિક કવરિંગ અથવા એન્ટી-હેલ નેટ વાપરવું. સરકારે હોર્ટિકલ્ચર માટે વિશેષ રાહત પેકેજ જાહેર કરવું જોઈએ જેમાં કેરી પડતવા ખેડૂતોને પ્રાથમિકતા મળે. ગુજરાત સરકારે આ દિશામાં છેલ્લાં વર્ષોમાં કેટલાંક પગલાં લીધાં છે, જેમ કે નુકસાન બાબતે ઝડપી સરવે અને રાહત. પરંતુ હોર્ટિકલ્ચર, પાસ કરીને હાફૂસ અને કેસર કેરી માટે વધુ વ્યાપક અને ત્વરિત કાર્યવહી જરૂરી છે. જો સરકાર અને ખેડૂતો સાથે મળીને કામ કરશે તો આ જોખમને ઘટાડી શકાશે. આપણી કેરીની હાફૂસ અને કેસર જેવી જાતો ગુજરાતની શાન છે. તેઓ રાષ્ટ્રીય અને આંતરરાષ્ટ્રીય બજારમાં ગુજરાતનું નામ રોશન કરે છે. કસમયના વરસાદના આ જોખમને ધ્યાનમાં રાખીને વધુ સારી જાતોનો બનાવવી જરૂરી છે. જેથી સરકારે ખેડૂતો સાથે તેમના કસમયનાં હવામાન પલવાના સંકટ મસમયની સાથે ઊભી રહેશે અને તેમની મહેનતને સુરક્ષિત કરશે એવી ખાતરી થાય. - આ લેખમાં પ્રગટ થયેલ વિષયો લેખકનાં પોતાના છે.

ઇકો-નોમિક્સ ડૉ.જયનારાયણ વ્યાસ

આ વરસાદ પાસ કરીને બાગાયત પાકો - આંબા, ચીકુ, કેળ વગેરેને જોખમમાં મૂકી રહ્યો છે. ખેડૂતના મોંમાં આવેલ કોળિયો ઝૂંટવાઈ જાય તેવી પરિસ્થિતિ ઊભી થઈ છે

અને વોટ્સએપ ગ્રુપ દ્વારા કેરીના ખેડૂતોને ત્વરિત સૂચના મળવી જોઈએ. સરકારના બાગાયત વિભાગે વાતાવરણ પ્રતિરોધક જાતોનું સંશોધન કરવું જોઈએ. કેસર અને હાફૂસની વધુ મજબૂત, રોગ-પ્રતિરોધક અને કસમયના વરસાદનું વિનાશ સહન કરી શકે તેવી જાતો વિકસાવવી. નવસારી અને આણંદ

અને પ્રોસેસિંગ યુનિટ્સને સબસિડી આપીને નુકસાનીવાળા ફળોનો શક્ય તેટલો ઉપયોગ કરવો. કરજ માફી અને વ્યાજ સહાય તેમજ આંબાના બગીચા માટે લોન પર વ્યાજ માફી અને નવી લોન માટે સરળતાની પણ જરૂરિયાત છે. આ ઉપરાંત, ખેડૂતોને તાલીમ આપવી જોઈએ - વરસાદમાં

જમીન ભીની રાખો

ગામમાં બહુ સોછો વરસાદ પડ્યો હતો, બધા પાણી બચાવી રહ્યા હતા અને ખેડૂતો ઊંઘામાં હતા કે ખેતરને હવે ખેડવા કેમ? પાણી વિના ખેતી કેમ કરશું? ઘણાએ ખેતર ખેડવાનું જ માંડી વાટવું. ગામને પાદરની થોડે દૂર જંગલની શરૂઆત પહેલા એક સાવ ઉજવડ બની હતી ત્યાં એક ફક્કીર રહેતો તે ઘણી દૂર જઈને નદી તળાવ નોંધી પાણી લઈ આવીને જમીનને ભીની કરતો રહેતો. ઉજવડ જમીન હતી, ખેડેલી જમીન ન હતી, બસ ફક્કીર તેને રોજ પાણી નાખીને ભીની કરતો. ગામ લોકો તેને પાગલ કહેતા અને આમ પાણીનો બગાડ ન કરવા કહેતા પણ તે કોઈનું સાંભળતો નહોતો અને જમીન ભીની જ રાખતો. કઈ વાવતો નહોતો. જમીન ખેડતો પણ નહોતો માત્ર તેને પાણી નાખી ભીની રાખતો. એક સાધુ ત્યાંથી પસાર થયા તેમને ફક્કીરને પાગલ ન ગણ્યો પણ પાસે જઈને પૂછ્યું, 'બાબા, આ જમીન ઉજવડ છે, ખેડેલી નથી તમે તેમાં કઈ વાવ્યું નથી તો પછી તેમાં રોજ પાણી શું કામ નાખો છો.' ફક્કીર તો પાણી નાખતો રહ્યો માત્ર એટલું જ બોલ્યો, 'મન અને જમીન ભીના હોવા જરૂરી છે.' સાધુ આગળ નીકળી ગયા ફક્કીરે પોતાનું કામ ચાલુ રાખ્યું. જમીનમાં લીટું ઘાસ ઉગવા લાગ્યું હતું. દીમે દીમે ઉજવડ જમીન હરિયાળી થવા લાગી. ફક્કીર પોતાનું કામ કરતા રહ્યા. થોડા વર્ષો પછી સાધુ ફક્કીર ત્યાંથી પસાર થયા તેમના મનમાં પેલા ફક્કીરની યાદ આવી. એક લીલાશમ ઘાસ અને સુંદર ફૂલ છોડ અને વૃક્ષોથી લહેરાતો બગીચો બંધને રોકાયા કે બે ઘડી આરામ કરી ઉઠે. તેમને ત્યાં આજુબાજુ આરામ કરતા વટેમાગુઓને પૂછ્યું, 'અહીં એક ઉજવડ જમીનને ભીની રાખતો ફક્કીર હતો તે ક્યાં છે?' વટેમાગુ બોલ્યો, 'સાધુ બાબા, આ લહેરાતો બગીચો ફક્કીરે ભીની રાખેલી ઉજવડ જમીન જ છે અને તેઓ આ બગીચાની સંભાળ ગામના યુવાનોને સોંપી પોતે થોડે દૂર આવેલી ઉજવડ જમીનને ભીની રાખવામાં વ્યસ્ત છે.' સાધુ ફક્કીરના બાગને મળવા ગયા ખેતું તો તેઓ હજી જમીનને પાણી નાખી ભીની કરી રહ્યા હતા. સાધુએ પૂછ્યું, 'બાબા, પેલી ઉજવડ જમીન પર આવો સુંદર બગીચો તમે ઉગાડ્યો બહુ સરસ' ફક્કીર બોલ્યા, 'મેં કઈ નથી કર્યું તો તે જમીન માત્ર ભીની ભીની પવન સાથે ઉડીને કે પંખીઓ દ્વારા ચાંચમાંથી પડીને કે વટેમાગુઓએ ફેંકેલા બીજ ત્યાં પડીને જમીન ભીની હોવાથી ઉગ્યા. જમીન ભીની હોય તો કઈ પણ ઉગી શકે હંમેશા મન અને જમીન ભીના રાખવા.' સાધુ બોલ્યા, 'બાબા એટલે?' ફક્કીર બોલ્યા, 'બે જમીન ભીની હોય તો તેની પર પડેલી બીજ ઉગી નીકળે તેમ જો મન સંસ્કારો અને લાગણીથી ભીનું હોય તો જે કઈ સારા વિચાર મળે તે ખીલી ઉઠે.' ફક્કીરે બહુ ઊંડી વાત સમજાવી.

માથાના દુખાવાની ગોળી લો તો પર્યાવરણ પર અસર થાય?

આપણને ઠીક નથી લાગતું. આથી આપણે કોઈક ગોળી લઈએ છીએ. એ પછી આપણને બહેતર જણાય છે. બસ, વાત પૂરી. આમ તો, આ આખો મામલો રેપરમાંથી ગોળીના નીકળવાથી આપણા પેટમાં પહોંચવા સુધીનો જ ગણાય. આની પર્યાવરણ પર કરી વિપરીત અસર પડી શકે એ આપણી કલ્પના બહારની વાત છે, પણ આજે ઔષધીય એટલે કે ફાર્માસ્યુટિકલ પ્રદૂષણ પર્યાવરણ માટે માથાના દુખાવા સમાન બની રહ્યું છે એ હકીકત છે. નદી, તળાવ તેમજ ભૂગર્ભ જળમાં વિવિધ ઔષધિઓના અવશેષ મળી આવે છે. જૈવિક રીતે સક્રિય હોય એવાં સંયોજનોમાં 'એ.પી. આઈ.' (એક્ટિવ ફાર્માસ્યુટિકલ ઈન્ફોર્મેશન/સક્રિય ઔષધિય ઘટકો) ની હાજરી હવે દરેક પંડરની જળપ્રણાલીઓમાં જોવા મળી રહી છે. આ સમસ્યાનો વ્યાપ આધુનિક દવાઓના ઝડપી વિકાસની સાથે તેજ બન્યો છે. વિશ્વભરમાં આશરે ચાર હજાર ઔષધિય ઘટકો ચલણમાં છે. એ પૈકીના 631 ઘટકો અથવા તેનાં રૂપાંતરોને 71 દેશોના પાર્યાવરણમાં ભવિષ્ય ઓળખી કાઢવામાં આવ્યાં હોવાનું સંયુક્ત રાષ્ટ્રસંઘના એક અહેવાલમાં જણાવાયું છે.

રેપરમાંથી આપણા શરીરમાં થઈને પર્યાવરણમાં ભળવાની દવાની આ મુસાફરી આમ જોઈએ તો જટિલ નહીં, પણ સીધીસાદી છે. આપણે એન્ટિબાયોટિક, એન્ટિ ડિપ્રેસન્ટ કે દર્દશામક દવાઓ લઈએ ત્યારે તેના અમુક હિસ્સાનું પાચન જ આપણા શરીરમાં થાય છે. એ સિવાયનો હિસ્સો મળમાર્ગે બહાર નીકળીને સ્યુએજ પ્રણાલીમાં પહોંચે છે. નિકાલ કરાયેલાં પાણીની ટ્રીટમેન્ટ કરતાં મોટા ભાગના પ્લાન્ટ આવાં જટિલ રસાયણોને દૂર કરી શકે એવી પ્રણાલી ધરાવતા નથી હોતાં. આથી મોટા ભાગના

કચરાભેગી લેનુડફિલમાં ઠલવાઈને આસપાસની જમીનમાં કે ભૂગર્ભ જળમાં ભળે છે. તેનું ઉત્પાદન થતું હોય એવા વિસ્તારોમાં પણ તેનું પ્રદૂષણ ફેલાય છે. ઘરમાંથી નિકાલ થતું પાણીની સરખામણીએ ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગમાંથી નીકળતા પાણીમાં અચાક તેનાં ઘટકોનું પ્રદૂષણ દસથી એક હજાર ગુણું સુધી વધુ હોય છે. કેટલાક કિસ્સાઓમાં દવાઓનું ઉત્પાદન કરતા વિસ્તારથી ત્રીસકે કિ.મી. દૂર સુધી આ રસાયણો મળી આવે છે. આ ઉપરાંત કૃષિ અને પશુપાલનમાં વિવિધ હેતુસર અને એન્ટિબાયોટિક તેમજ હોર્મોનનો

વિપરીત અસર તેનાથી થઈ શકે છે. દક્ષિણ એશિયામાં ગીધ લગભગ નામશેષ થઈ ગયાં એનું મુખ્ય કારણ હોરને અપાતી દર્દશામક દવાઓ હતી. એન્ટિબાયોટિક નદી કે અન્ય જળપ્રણાલીમાં પ્રવેશે ત્યારે તે એવી સ્થિતિ પેદા કરે છે જેને કારણે બેક્ટેરિયા આ દવાઓના પ્રતિરોધક બની જાય છે. આને કારણે એવાં જંતુઓ પેદા થાય છે કે જે સાદી સારવારને ગાંઠતા નથી. માનવ માટે કદાચ પીવાનાં પાણીમાં રહેલા ઔષધિય અવશેષોને લઈને એટલું જોખમ ન હોય તો પણ તેની લાંબાગાળાની અસર બાબતે વિજ્ઞાનીઓ સાવચેતી વરતી રહ્યા છે. આ પ્રદૂષણના નિવારણનો કોઈ ઉપાય ખરો? સમસ્યાની ઓળખ અને તેના સ્ત્રીકાર પછીનો તબક્કો તેના ઉપાય વિચારવાનો છે. અનેકવિધ મોરચે તેના માટે કામ કરવું પડે એમ છે. દવાઓનો આરેપ નિકાલ ન થાય એ વ્યક્તિગત તેમજ સામુહિક ધોરણે સુનિશ્ચિત થાય એ જરૂરી છે. નકામા પાણીના નિકાલ માટેના પ્લાન્ટની ટેકનોલોજીમાં પરિવર્તન કરવું અતિ જરૂરી છે. તેમાં કાર્બન ફિલ્ટરેશન, ઓઝોનેશન, આધુનિક ઓક્સિડેશન પ્રક્રિયાઓએ સંતોષકારક પરિણામ દેખાડ્યાં છે. આ ઉપરાંત નીતિગત જોગવાઈ મહત્ત્વનું પરિબળ બની રહે એમ છે. સરકારીએ નિરીક્ષણનું સુયોગ્ય માળખું ગોઠવવું જરૂરી છે. આ ઉપરાંત ઔષધિય ઉત્પાદનઉદ્યોગોને પણ આ બાબતે જાગૃતિ લાવવી જરૂરી છે, જેથી તેઓ પોતાના સ્ટરે આનો અમલ કરી શકે. આ સ્મસ્યાનો વ્યાપ એટલો બધો જોવા મળ્યો છે કે એ ચિંતા કરાવે. આથી તેના અંગે અત્યારથી યોગ્ય રીતે વિચારવામાં નહીં આવે તો આખી સમસ્યા વકરીને કાબૂ બહાર થઈ જાય એવી પૂરી શક્યતા છે. - આ લેખમાં પ્રગટ થયેલ વિષયો લેખકનાં પોતાના છે.

ફીર દેખો ચારોં નીરેન કોઠારી

માનવ માટે કદાચ પીવાનાં પાણીમાં રહેલા ઔષધિય અવશેષોને લઈને એટલું જોખમ ન હોય તો પણ તેની લાંબાગાળાની અસર બાબતે વિજ્ઞાનીઓ સાવચેતી વરતી રહ્યા છે

પાણીમાં રહી જાય છે. કદાચ માનવોને એની વિપરીત અસર ઓછી થાય એમ બને, પણ પાણીમાં રહેતાં જળચરોની વિવિધ પ્રજાતિઓને તે મોટું નુકસાન કરી શકે છે. અલબત્ત, આપણા શરીરની પાચનપ્રણાલીમાં થઈને નીકળતાં આ દ્રવ્યો બાબતે ધ્યાન કરવું આપણા હાથમાં નથી એ એક વાત થઈ. બીજો મુદ્દો વિવિધ દવાઓના અયોગ્ય નિકાલનો છે, જે વધુ ચિંતાજનક છે. વણવપરાયેલી કે મુદત વીતી ચૂકી હોય એવી દવાઓને આપણે મોટે ભાગે રસોડાના સિસ્કમાં સંગ્રહના ફ્લેશમાં વહાવી દઈએ છીએ યા ગમે ત્યાં ફેંકી દઈએ છીએ. આ દવાઓ સીધેસીધી સ્યુએજપ્રણાલીમાં પહોંચે છે યા

ઉપયોગ કરવામાં આવે છે, જે છેવટે એક યા બીજા માર્ગે પર્યાવરણમાં જ ભળે છે. આ દ્રવ્યોની સાંદ્રતા કદાચ ઓછી હોય તો પણ આવાં સક્રિય રસાયણોની વિવિધ જળપ્રણાલીમાં વ્યાપક ઉપસ્થિતિની લાંબા ગાળાની અસરો ચિંતા કરાવે એવી હોઈ શકે છે. નદી, તળાવ કે તટીય વિસ્તારનાં પાણીમાં ભળતાં તે વન્યજીવન અને વિવિધ પર્યાવરણ પ્રણાલીની નૈસર્ગિક જૈવિક પ્રક્રિયાઓને ખોરવી શકે છે. ગર્ભનિરોધકોમાં વપરાતા કૃત્રિમ અંતઃસાવનું પ્રમાણ લિટર દીઠ એક નિગ્રહકાર જેટલું હોઈ શકે તો પણ તે માછલીઓની પ્રજનન પ્રણાલીને બદલી શકે છે. નર માછલીમાં તે માદાના ગુણો વિકસાવવા જેવી

ચર્ચાપત્ર

કોમનવેલ્થ ગેમ્સ 2030માં સુરતનું ઈન્ડોર સ્ટેડિયમ કેમ નહિ?

સુરતના સત્તાધીશો સવેળા જાગે. ઈન્ડોર સ્ટેડિયમ, બધી જ ઈન્ડોર ગેમ્સ માટે શ્રેષ્ઠ છે, ધોળો હાથી નથી. ચૂંટણી પહેલાં દબાણ લાવો, અત્યારે રાઈટ નાઈમ છે, પછી કોઈ સાંભળશે નહીં. ગુજરાતના આર્થિક પાટનગર અને વસ્તીમાં અમદાવાદથી માત્ર દસકે ટકા જ નાના, જ્યારે વડોદરાથી ત્રણ ગણા મોટા, સુરતને રાખેતા મુજબ બધામાં જ અન્યાય થાય છે, તેમ આમાં પણ, હડહડતો અન્યાય થયો છે અને સુરત પાસે આખા ભારતનું સર્વશ્રેષ્ઠ ઈન્ડોર સ્ટેડિયમ હોવા છતાં, તમામ ઈન્ડોર ગેમ્સમાંથી પણ સંપૂર્ણ બાકાત રખાયું છે. સરકારને જ્યારે બીજું કોઈ ના મળે ત્યારે સરકાર નેશનલ ગેમ્સ માત્ર રક્ષોખંડનો ચાન્સ સુરતને આપે છે તો પ્રતિષ્ઠિત કોમનવેલ્થ ગેમ્સમાં કેમ નહિ? કોમનવેલ્થ ગેમ્સની ટીમ તા. 11 એપ્રિલ સુધીમાં વડોદરા અને એકતાનગરની મુલાકાત લેવાની છે. જો તાકીદે સત્તાધીશો પગલાં નહીં લેશે, તો આવી સુવર્ણ તક આપણે ગુમાવીશું.

ચાદર ચઢાવવામાં આવે છે અને ઈર્સના પ્રસંગોએ પણ આપું મહોલું સાથે મળીને સેવા આપે છે. ઐતિહાસિક રીતે જોઈએ તો, સુરત હંમેશા 'બાબ-ઉલ-મક્કા' રહ્યું છે અને અહીં વિવિધ સંસ્કૃતિઓનો સમન્વય થતો આવ્યો છે. વૈરાગીની વાડીની આ દરગાહ અને મંદિર વચ્ચે કોઈ ભૌતિક દીવાલ તો છે જ નહીં, પણ લોકોના મનમાં પણ કોઈ ભેદ નથી. જ્યારે પણ શહેરમાં કોમી તંગદિલીનો માહોલ સર્જાયો હોય, ત્યારે પણ આ વાડીમાં ક્યારેય અહીં આવી નથી, કારણ કે અહીંનો રક્ષક જ હિંદુ સમાજ છે. આ સ્થળ આપણને શીખવે છે કે ધર્મ જોડવા માટે છે, તોડવા માટે નહીં. સુરતની નવી પેઢીએ આ વિવાસ્તને સમજવી જોઈએ અને ગૌરવ લેવો જોઈએ કે આપણે એવા શહેરના રહેવાસી છીએ જ્યાં ખત્રી, ગોલા અને મરાઠી ભાઈઓ દરગાહ સાચવે છે અને હિંદુ-મુસ્લિમ એક જ આંગણે પ્રાર્થના કરે છે. આ પરંપરા એ જ સુરતની સાચી 'સુરત' છે.

સુરત - ડૉ. પંકજ ગાંધી

અમર ગાલિકા આશા ભોંસલે જી
આશાજી ૯૨ વર્ષ ની જૈફ વયે ટૂંકી માંદગી ભોગવી આ દુનિયા છોડી પરલોક પ્રસ્થાન કરી ગયા. પણ પોતાની પાછળ સંગીતનો અમૂલ્ય વારસો મૂકી અમરત્વ પ્રાપ્ત કર્યું. તેમનાં સ્વરનો ઉત્કૃષ્ટ ઉપયોગ કરવાવાળા સંગીતકારોમાં પ્રથમ બે નામ કોઈ ને પણ તરત જ યાદ આવે તે ઓપી નૈયર અને રાહુલ દેવ બર્મન. શાસ્ત્રી આધારિત ફિલ્મ સંગીત માટે જાણીતા એવા એસ એન ત્રિપાઠી એ ફિલ્મ નાગરાની (અન્ય નામ કોશા ગલી) માં અરેબિઅન ટ્યૂન આધારિત ગીત તેમની પાસે ગવડાવ્યું જે તે